

1.3. Bezpieczeństwo pracy jako element BHP w literaturze.

Bezpieczeństwo pracy jest nieco odmiennym rodzajem bezpieczeństwa, niż przedstawione w poprzednich częściach rozdziału. Po pierwsze jest to bezpieczeństwa, które moim zdaniem ma zakres:

- dotyczący konkretnego miejsca,
- dotyczący konkretnych osób,
- dotyczący sytuacji prawnej, a więc stosunku pracy czy też innego stosunku prawnego w ramach, którego jest wykonywana praca,
- dotyczy czynności, a więc wykonywania obowiązków pracowniczych,
- dotyczy stosunku podległości, a więc przynależności osoby wykonującej pracę do jednostki wewnątrz przedsiębiorstwa, co oznacza stanowienie część załogi, a także hierarchiczne podporządkowanie przełożonym.

Zagadnienie bezpieczeństwa pracy trudno jest oddzielić od samej higieny pracy, ponieważ obydwa zakresy determinującego dobrostan pracowników i prawidłowe warunki pracy przenikają się wzajemnie¹.

Początki dbałości o bezpieczeństwo pracy można zauważyć już w starożytności, chociaż były to wysiłki bardzo ograniczone, w stosunku do tych, które znane są w czasach nowożytnych i współczesnych. Ponadto były to zabiegi raczej w sposób ogólny poprawiający warunki pracy i były to zabiegi reakcyjne, a nie prewencyjne. Już w starożytności Egipcjanie dostrzegali potrzebę zapewnienia robotnikom opieki medycznej i dotyczyło to budowy piramid, wielkich świątyń, kamieniołomów i kopalń. Lekarze opatrywali różne rany, ale też pomagali robotnikom, którzy zostali zranieni przez dzikie zwierzęta, albo ukąszeni przez węża lub użądleni przez skorpiona². W starożytnej Grecji i Rzymie dostrzegano ryzyka związane z wykonywaniem niektórych zawodów. Pliniusz Starszy (I w. n.e.) opisywał zagrożenia dla zdrowia, jakie powoduje cynk i siarka, zwłaszcza u górników, którzy je wydobywali. Galen (II w. n.e.) opisywał przypadki zatrucia ołowiem u

¹ E. Kołodziejczyk, *Obowiązki pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy [w:] Meritum – bezpieczeństwo pracy*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 1-3.

² B. Ziskind, B. Halioua, *Occupational Medicine in Ancient Egypt*, "Medical Hypotheses", vol. 69 (4), s. 492-495.

górników, a także zagrożenia ze strony mgieł kwasowych dla górników miedzi.

W średniowieczu dbałość o warunki pracy widoczna była w wielu gałęziach przemysłu, ale także i w życiu zakonnym, zakonnicy bowiem wykonywali wiele prac polowych i ogrodniczych. Klasztory starały się o rozwiązania zapobiegające pożarom, czy kontuzjom³. W kolejnych wiekach doszło także do pewnych postępów. W 1556 roku niemiecki uczyony i metalurg Georgius Agrykola opisał w dziele *De re metalica* rodzaje chorób górników i metody ich prewencji. Z kolei w 1700 roku Bernardo Ramazzini opracował traktat *De Morbis Artificum Diatriba* („O chorobach osób pracujących”). Później w 1743 roku Ulirhc Ellenborg napisał pamflet o chorobach górników oraz szkodliwości tlenku węgla, rtęci, ołowiu i kwasu azotowego na organizmy pracowników⁴.

Problem konieczności zapewnienia bezpieczeństwa robotnikom nabrał znaczenia wraz z kolejnymi rewolucjami przemysłowymi. Wraz z pierwszą rewolucją przemysłową okazało się, że praca ludzka ma niewielką wartość, a najlepiej gdy jest wykonywana z użyciem ludzkich mięśni, a nie maszyn i urządzeń. W warunkach przeludnienia wsi XVIII-wiecznej Anglii, setki tysięcy bezrolnych chłopów oraz bezrobotnych najemników rolnych migrowały do miast w poszukiwaniu pracy. Ponieważ ilość chętnych do pracy było dużo wyższa, niż miejsc pracy, w fabrykach panował wyzysk. Do pracy wykorzystywano również dzieci, dzień pracy sięgał często 14-16 godzin i tydzień nie miał dnia wolnego. W pracy zaś dochodziło do bardzo wielu wypadków kończących się nawet kalectwem i śmiercią. Gdy maszyny były coraz większe i bardziej złożone do ich naprawiania wykorzystywano małe dzieci, co także prowadziło je do tragicznych konsekwencji, gdy maszyna zostawała wprawiona w ruch zanim zdołały się wydostać. Dopiero w 1831 roku w Anglii powstała komisja, która zaleciła skrócenie czasu pracy dzieci w przemyśle tekstylnym do maksymalnie 12 godzin, a dla dzieci poniżej 9 roku życia do 8 godzin.⁵

W USA sytuacja była podobna i na 1833 rok datowane są pierwsze instrukcje bezpieczeństwa w posługiwaniu się maszynami i urządzeniami w tym kraju. Przez cały XIX wiek regulacje zmierzały w kierunku skracania czasu pracy, tworzenia też podstawowych zasad obchodzenia się ze sprzętem. Z kolei na przełomie XIX i XX wieku pojawił się nacisk nie na siłę roboczą, lecz na kwalifikacje pracowników. Wskutek tego robotnicy byli coraz lepiej wyedukowani i wyszkoleni. Poprawiały się warunki pracy w

³ J. Kerr, *Health and Safety in the Medieval Monasteries of Britain*, “The Journal of Historical Association”, vol. 93, 2009, s. 3-19.

⁴

⁵

1906 roku zaś przyjęto pierwszą regulację międzynarodową zakazu stosowania białego fosforu w produkcji zapalek. Substancja ta była bardzo wybuchowa i była śmiertelnie trująca dla ludzi, także wypadki i zatrucia w zakładach zapalczanych były na porządku dziennym⁶.

W 1848 roku powstał raport Rudolfa Virchova, w którym krytykował on skandaliczne warunki pracy, w jakich przebywali górnicy pracujący w pruskich kopalniach na Śląsku⁷. Z kolei w dalszych dekadach dochodziło do wielkich projektów budowlanych, które pochłonęły wiele ofiar: budowa Kanału Sueskiego (1859-1869) śmierć 120 tysięcy robotników, budowa Kanału Panamskiego w latach 1881-1889 i potem 1904-1914 - śmierć 20-25 tysięcy robotników z powodu wypadków, malarii i innych chorób⁸.

Współcześnie rozwój bezpieczeństwa i higieny pracy jest jednym z procesów, które towarzyszyły tworzeniu się państw dobrobytu (ang *welfare states*). Dodatkowo wiele procesów legislacyjnych ukształtowało strukturę kompetencyjną wielu organizacji, zaczynając od Międzynarodowej Organizacji Pracy, kończąc na Radzie Europy czy Unii Europejskiej⁹.

Opis historyczny zagadnienia bezpieczeństwa pracy w literaturze trzeba uzupełnić także współczesnym ujęciem teoretycznym. Bezpieczeństwo i higiena pracy to „ogół norm prawnych oraz środków badawczych, organizacyjnych i technicznych mających na celu stworzenie pracownikowi takich warunków pracy, aby mógł on wykonywać pracę w sposób produktywny, bez narażania go na nieuzasadnione ryzyko wypadku lub choroby zawodowej oraz nadmierne obciążenie fizyczne i psychiczne”¹⁰.

Bezpieczeństwo pracy i higieny pracy można odróżnić, ponieważ obydwa te pojęcia tworzą odmienne warstwy działań na rzecz ochrony pracy. Bezpieczeństwo pracy ma bowiem za zadanie organizowanie działań i środków na ich prowadzenie w celu zapobiegania urazom i wypadkom w miejscu pracy. Z kolei higiena pracy ma za cel zapobieganie chorobom zawodowym.

Bezpieczeństwo pracy jest to zatem taki stan, który panuje w zakładzie pracy, który zmierza do zapewnienia bezpiecznych warunków pracy, dzięki którym pracownicy

⁶ R. Dudziak, *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, CRE EDICON, Poznań 2012, s. 7-9.

⁷ H. K. Abrams, *A Short History of Occupational Health*, „Journal of Public Health Policy”, vol. 22, no. 1, 2001, s. 34-35.

⁸ Ibidem.

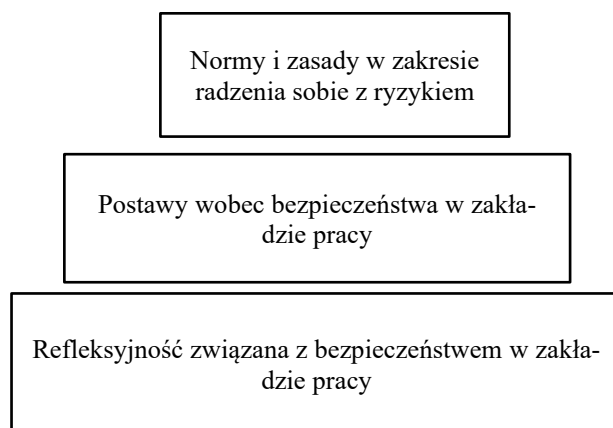
⁹ P.-A. Rosenthal, *Health and Safety at Work: An Issue in Transnational History – Introduction*, „Journal of Modern European History”, vol. 7 (2), 2009, s. 169-173.

¹⁰ PN-N 18001: 2004 System zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, Wymagania, PKN, Warszawa 2004, s. 6.

nie będą ulegali wypadkom. Przyczynia się do tego przede wszystkim stworzenie systemu bezpieczeństwa pracy w zakładzie pracy, w którego skład wchodzi: normy bezpieczeństwa, środki bezpieczeństwa, właściwa komunikacja, obieg dokumentów, szkolenia w zakresie bezpieczeństwa pracy, wyznaczenie zakładowej służby bhp, w której kompetencjach oczywiście mieszczą się również obowiązki z zakresu bezpieczeństwa pracy. W ramach podnoszenia bezpieczeństwa pracy ponadto wyróżnia się także kulturę bezpieczeństwa pracy (jako element składowy kultury bhp w zakładzie pracy)¹¹.

Kultura bezpieczeństwa obejmuje zestaw „twardych” i „miękkich” norm w zakresie działania systemu bezpieczeństwa. Jego „twardą” warstwę stanowią normy, a więc wszystkie zasady, które zostały skodyfikowane w prawie, ale również w normach, kodeksach dobrych praktyk, regulaminach itp. Kultura bezpieczeństwa jednak w większym zakresie składa się z warstw „miękkich”, które obejmują zagadnienia behawioralne (zachowania), a także procesy umysłowe i poznawcze (refleksyjność)¹². Schemat warstw kultury bezpieczeństwa przedstawiony jest na poniższym rysunku:

Rysunek. Podstawowe aspekty kultury bezpieczeństwa w przedsiębiorstwie.

Źródło: M. Stankiewicz, M. Sznajder, op. cit., s. 22.

Na przeciwległej osi zagadnień należy umieścić definicję ryzyka zawodowego. Ryzyko zawodowe to w ogólnym rozumieniu taki czynnik, który przyczyniać się może

¹¹ M. Stankiewicz, M. Sznajder, *Kultura bezpieczeństwa i higiena pracy w organizacji*, [w:] E. Ejdyś, (red.), *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa i higieny pracy w organizacji*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2010, s. 12-14.

¹² Ibidem, s. 22.

do obniżenia bezpieczeństwa i higieny pracy. Jeżeli chodzi o samo bezpieczeństwo pracy, które jest głównym zagadnieniem analizy w niniejszej pracy, ryzyko zawodowe wpływa na możliwość występowania wypadków w miejscu pracy. Należy go jednocześnie wyraźnie odróżnić od zagrożenia, które jest stanem, w odróżnieniu od ryzyka, które można utożsamiać z prawdopodobieństwem zajścia niebezpiecznego zdarzenia. Jak wyróżnia literatura: „Ryzyko zawodowe rozumiane jest tam jako prawdopodobieństwo wystąpienia niepożądanych zdarzeń związanych z wykonywaną pracą, powodujących straty, w szczególności wystąpienia u pracowników niekorzystnych skutków zdrowotnych w wyniku zagrożeń zawodowych występujących w środowisku pracy albo też sposobu wykonywania pracy¹³”.

1.4. Zagadnienia prawne bezpieczeństwa pracy

W przypadku każdego państwa istnieje obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków bezpieczeństwa pracy. Pierwszym z działań, które można tutaj wyróżnić jest stworzenie systemu prawnego dotyczącego tej kwestii. Drugim jest stworzenie organów nadzoru nad światem pracy, które mają w swoich obowiązkach pilnowanie przestrzegania prawa. Organy nadzoru jednak również muszą mieć prawne umocowanie, z tego powodu tworzy się je na podstawie ustaw, a ich obowiązki i uprawnienia są zawarte częściowo w ustawach, a częściowo w rozporządzeniach¹⁴.

Należy przy tym także rozpoznać system prawa, który w Polsce dotyczy kwestii z zakresu bezpieczeństwa pracy. Jest to¹⁵:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, jako źródło najwyższych norm, na podstawie których zbudowane są normy niższego rzędu czyli ustawy i rozporządzenia,
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks Pracy,
- ustawa z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (czyli tzw. ustawa wypadkowa),
- aktualne rozporządzenie ministra właściwego do spraw gospodarki i pracy w

¹³ J. Krzywański, *Zmienność zagrożeń a wymogi bezpieczeństwa pracy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza”, t. II 2014, s. 151.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ M. Papierz, *Niezbędnik specjalisty ds. BHP*, Wiedza i Praktyka, Warszawa 2014, s. 6-7.

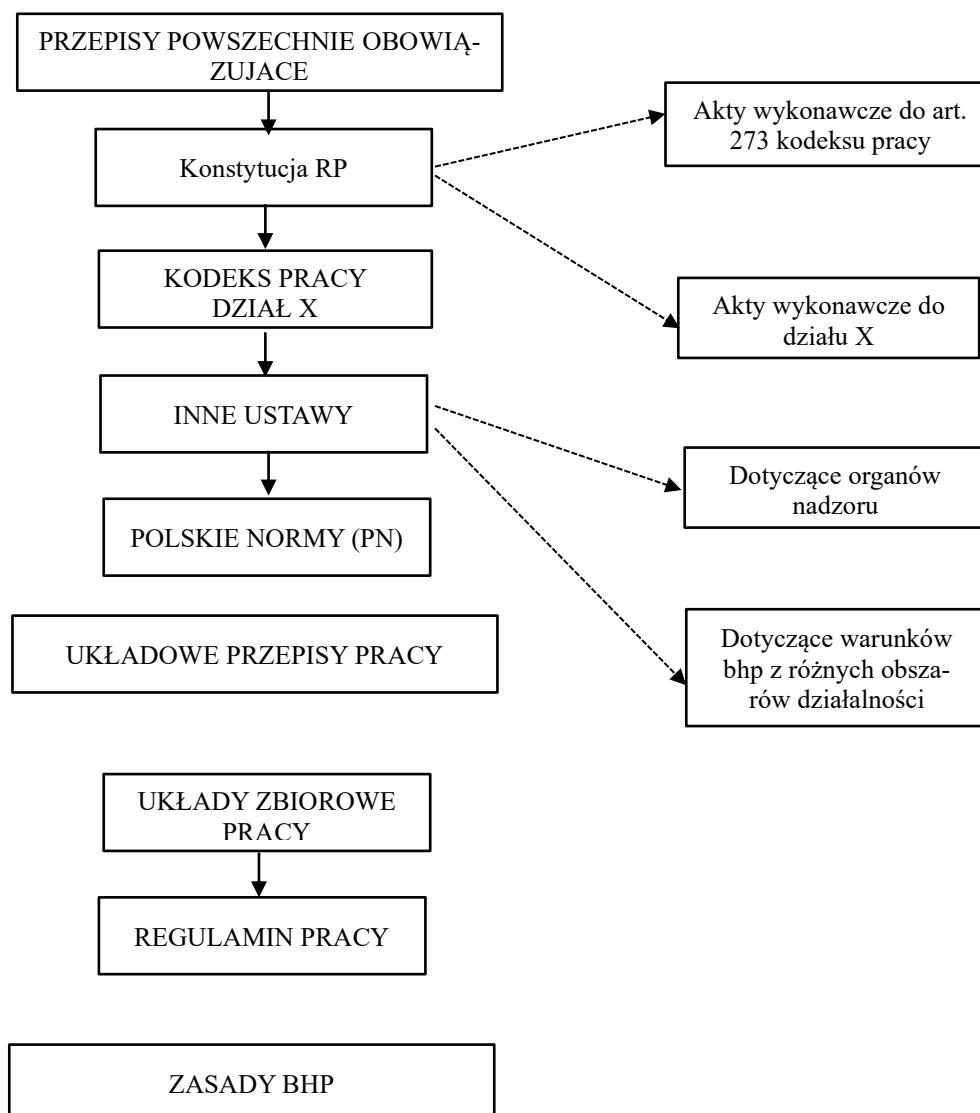
sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, czyli rozporządzenie szkoleniowe,

- aktualne rozporządzenie ministra właściwego do spraw zdrowia i opieki społecznej dotyczące przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy,
- aktualne rozporządzenia branżowe w zakresie bhp,
- aktualne rozporządzenia międzybranżowe w zakresie bhp.

Oddzielną kategorią są układowe przepisy pracy, do których zalicza się układy zbiorowe pracy i regulamin pracy, a także zasady bhp.

System ochrony prawnej w zakresie bezpieczeństwa pracy przedstawia poniższy diagram:

Rysunek. Podstawy prawne w dziedzinie bhp w ramach systemu ochrony pracy.

Źródło: J. Kowalski, *System ochrony pracy w Polsce*, https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl?_nfpb=true&_pageLabel=P2800184421335513641054&html_tresc_root_id=23706&html_tresc_id=278&html_klucz=1001&html_klucz_spis=

Jak widać zatem system norm ,ochrony pracy jest dużo większym systemem niż system bezpieczeństwa pracy, jednocześnie dla samego bezpieczeństwa pracy trzeba szukać norm, które nie mają rangi prawnej (czyli normy, zasady, regulaminy, kodeksy dobrych praktyk).

Zgodnie z Konstytucją podstawą dla przepisów dotyczących bezpieczeństwa pracy są art. 66 pkt 1 i 67 pkt 1. Zgodnie z pierwszym z nich: „Każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Sposób realizacji tego prawa oraz obowiązki pracodawcy określa ustawa¹⁶”. Z kolei w art. 67 pkt 1 znajduje się norma: „Obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa¹⁷”. Oznacza to, że w pierwszej kolejności zadaniem prawa jest zapewnienie pracownikom bezpiecznych warunków pracy obniżających wypadkowość i kontuzyjność w pracy. Drugim zaś jest zabezpieczenie pracowników między innymi z powodu zaistnienia wypadków i braku możliwości pracy – jednak tą drugą instancją tych przepisów nie będą się zajmować.

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 roku - Kodeks pracy z kolei zawiera normy dotyczące bezpieczeństwa pracy w dziale dziesiątym. Dział ten określa zasady odpowiedzialności pracodawców za stan bhp w zakładach pracy¹⁸. Dalej opisane zostały obowiązki informacyjne pracodawców wobec pracowników w zakresie bhp¹⁹. Kodeks przewiduje również zakres odpowiedzialności w przypadku, gdy na terenie tego samego zakładu pracy funkcjonują różni pracodawcy²⁰. W kodeksie ponadto znalazły się unormowania dotyczące zapewnienia środków bhp, obowiązków gdy dojdzie do wypadku, postępowania

¹⁶ Art. 66 pkt 1, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*.

¹⁷ Art. 67 pkt 1, *Ibidem*.

¹⁸ Art. 207, *Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks Pracy* (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320, z 2021 r. poz. 1162).

¹⁹ Art. 207¹, *Ibidem*.

²⁰ Art. 208, *Ibidem*.

nia na wypadek wystąpienia zagrożenia lub niebezpieczeństwa. Kodeks normuje też obowiązki i prawa pracownicze w zakresie bhp, zakres norm dla obiektów budowlanych i pomieszczeń pracy, odnośnie maszyn i urządzeń, czynników oraz procesów pracy stwarzających szczególne zagrożenie dla zdrowia lub życia, profilaktycznej ochrony zdrowia, wypadków i chorób zawodowych, szkoleń, środków ochrony, służby bhp²¹.

Kolejną z ustaw jest ustawa wypadkowa. Ustawa ta określa zasady postępowania w przypadku wystąpienia wypadków oraz chorób zawodowych oraz tego, w jaki sposób należy ustalać zasady odprowadzania składek. Jak wskazuje art. 1 ustawy jej treść opiera się o²²:

- rodzaje świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz warunki nabywania prawa do tych świadczeń,
- zasady i tryb przyznawania świadczeń, ustalania ich wysokości oraz zasady ich wypłaty,
- zasady różnicowania stopy procentowej składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych w zależności od zagrożeń zawodowych i ich skutków,
- zasady finansowania prewencji wypadkowej.

Omawianie wszystkich norm dotyczących bhp, w tym bezpieczeństwa pracy wykracza poza ramy objętościowe całej pracy. Można jednak zauważyć, że system norm dotyczących bezpieczeństwa pracy jest w Polsce bardzo rozbudowany. Tworzy on wiele warstw, w których najwyżej stoi Konstytucja RP, można uważać też, że treść art. 66 i 67 Konstytucji jest sposobem na podkreślenie tego, że Polska jest stroną wielu konwencji i traktatów dotyczących bezpieczeństwa pracy i higieny pracy²³. Ponadto system aktów prawnych w randze ustaw i rozporządzeń tworzy rozbudowaną sieć, która reguluje sprawy związane z bhp, w tym z zakresu bezpieczeństwa pracy w sensie ogólnym (w zakresie obszaru, który jest wspólny dla wszystkich rodzajów działalności, rodzajów zakładów pracy, itp.), ale i szczegółowo (zasady branżowe i zasady rodzajów działalności, ale też zasady dotyczące podwyższonego ryzyka).

W podsumowaniu niniejszego rozdziału należy zwrócić uwagę, że bezpieczeństwo w obecnych czasach nabiera szczególnego znaczenia. Bezpieczeństwo dla ludzi jest

²¹ Art. 209-237¹¹, Ibidem.

²² Ustawa z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, (Dz. U. z 2019 r. poz. 1205, z 2021 r. poz. 1621, 1834).

²³ M. Barzycka-Banaszczyk, *Prawo pracy*, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 5-6.

tak ważne, że czasami nawet może się wydawać, że duża część społeczeństwa chętnie wyeliminowałaby całkowicie jakiegokolwiek ryzyka, które dotyczyłyby ich zdrowia lub życia, jest to jednak niemożliwe, ponieważ musiałoby wiązać się z ogromnymi nakładami finansowymi, aby doszło do stworzenia tak rozumianego idealnego stanu bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo w miejscu pracy jest jednak bardzo ważne i w interesie zarówno pracodawcy, jak i pracownika jest to, aby pracować w niezakłócony sposób przez cały okres trwania stosunku pracy. Wypadki bowiem przyczyniają się do strat dla obydwu stron zobowiązanych do przestrzegania prawa w zakresie bhp, w tym także norm dotyczących bezpieczeństwa pracy. Bezpieczeństwo pracy opiera się o normy, procedury, właściwą komunikację i szkolenie, służby bhp, ale również kulturę bezpieczeństwa, która w sposób właściwy kształtuje postawy wszystkich pracowników. Obejmuje to nie tylko pracowników, szeregowych wykonawczych wykonujących prace przy maszynach, urządzeniach, w pojazdach, ale także pracę biurową, gdzie istnieją takie czynniki kształtujące stan bezpieczeństwa, jak meble i wyposażenie biurowe, oświetlenie, instalacje elektryczne i wiele innych. W przypadku zaś zakładów, w których stosowane są różnego rodzaju substancje chemiczne, jak na przykład w przemyśle produkcji kosmetycznej, ważne są normy nie tylko dotyczące użytkowania maszyn i urządzeń. Konieczne jest właściwe wyposażenie miejsc pracy, odzież ochronną, a także właściwe procedury dotyczące użytkowania związków chemicznych. Trzeba bowiem pamiętać, że niektóre związki, jak silne zasady lub kwasy są zagrożeniem fizycznym dla człowieka, ponieważ przyczyniają się do występowania płytkich czy głębszych oparzeń. Są też szczególnie groźne np. w kontakcie z okiem. Z kolei nawet pozornie niegroźne substancje jak np. gliceryna czy tłuszcze mogą być czynnikiem ryzyka, ponieważ rozlane mogą powodować wypadki z powodu poślizgnięcia się (zwichnięcia, złamania, skręcenia kończyn, uszkodzenia ciała wskutek upadku na przedmioty, elementy konstrukcyjne, itp.). Gazy techniczne stosowane w produkcji mogą przyczyniać się do zatruc, poparzeń, a nawet uduszenia.

Z tego powodu kształtowanie się bezpieczeństwa pracy jest bardzo ważnym czynnikiem przyczyniającym się do niezakłóconej pracy, skutecznego wykonywania działań, a pracownicy dzięki temu nie muszą być narażeni w zakresie swojego zdrowia czy życia.

W kolejnym rozdziale omówię zagadnienia związane z bezpieczeństwem pracy w zakładach produkcji kosmetycznej. Jest to ważne zagadnienie, ponieważ Polska jest lokalizacją wielu zakładów, które mają taki profil produkcji.

Rozdział II. Regulacje prawne dotyczące kosmetyków i zakładów kosmetycznych.

Branża kosmetyczna ze względu na bezpieczeństwo użytkowania jej produktów podlega ścisłym regulacjom prawnym, a także kodeksom dotyczącym produkcji. Dodatkowo branża kosmetyczna w swoich działach produkcyjnych jest zobowiązana do zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy swoim pracownikom na zadowalających warunkach. W tym przypadku należy zwrócić uwagę na aspekt bezpieczeństwa, a więc bezwypadkowości w miejscu pracy.

2.1. Ustawa o produktach kosmetycznych z 4 października 2018r.

Zanim przejdę do analizy zapisów ustawy o produktach kosmetycznych, chciałam wyjaśnić, że została ona wdrożona jako polska krajowa inicjatywa w zakresie implementacji unijnego aktu prawnego. Chodzi tutaj o rozporządzenie Parlamentu i Rady nr 1223/2009 z dnia 30 listopada 2009 roku dotyczącego produktów kosmetycznych²⁴. Celem tego rozporządzenia, a przez to i ustawy w polskim porządku prawnym było poprawienie bezpieczeństwa obrotu i użytkowania produktów kosmetycznych przez konsumentów²⁵.

Dyrektywa z 2009 roku i późniejsza jej implementacja w ustawie z 2018 roku była drugą generacją regulacji dla europejskiego wspólnego rynku w sektorze kosmetycznym po poprzednich przepisach, którymi była stara dyrektywa kosmetyczna EWG (dyrektywa 76/768/WE), a jej implementacji w polskim porządku prawnym dokonano jeszcze w okresie przedakcesyjnym w ustawie o kosmetykach z dnia 30 marca 2001 roku, która była uzupełniana serią aktów wykonawczych (rozporządzeń ministra zdrowia)²⁶.

Trzeba zaznaczyć, że ustawa z dnia 4 października 2018 roku o produktach kosmetycznych nie dotyczy w głównej mierze kwestii związanych z bezpieczeństwem i higieną pracy w zakładach kosmetycznych. Ustawa ta jednak zawiera wiele elementów związanych z wymogami produkcji kosmetycznej. Mają one wpływ na pracę w zakładach.

Po pierwsze ustawa zgodnie z rozporządzeniem kosmetycznym (nazywanym też w literaturze rozporządzeniem ABS) narzuca przyjęcie dobrej praktyki produkcyjnej,

²⁴ M. Urbaniak, *Ustawa o produktach kosmetycznych. Komentarz*, C. H. Beck, Warszawa 2019, s. 2.

²⁵ Ibidem, s. 2-3.

²⁶ A. Oborska, *Legislacja kosmetyczna w Komisji Europejskiej – najnowsze wyzwania i zagrożenia dla przemysłu*, Polskie Stowarzyszenie Producentów Kosmetyków i Środków Czystości, Warszawa 2011, s. 2-4.

która jest wymieniona pierwotnie w art. 8 rozporządzenia ABS. W ustawie znajdują się także terminy²⁷:

- konfekcjonowania, czyli przepakowywania masy produktu poddanej etapom produkcji w produkt gotowy w opakowaniach do sprzedaży,
- produkt gotowy, czyli „produkt kosmetyczny, który przeszedł wszystkie etapy produkcji łącznie z konfekcjonowaniem w celu wysyłki”,
- wytwarzanie, czyli „działania prowadzące do otrzymania produktu gotowego, w tym konfekcjonowanie, nawet gdy nie odbywa się ono w tym samym miejscu co wytwarzanie masy produktu”,
- wytwórca, czyli „osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która wytwarza produkt kosmetyczny”.

Już sama siatka terminologiczna ustawy dotyczy w dużej mierze procesu produkcyjnego, a także roli wytwórcy, który z punktu widzenia norm BHP jest także pracodawcą, zaś miejsce odbywania się procesów produkcyjnych, w tym konfekcjonowania jest zakładem pracy. Odnośnie produktu gotowego to jest on punktem wyjściowym procesów produkcyjnych, w których stosowane są narzędzia, maszyny, a także substancje chemiczne i opakowania.

Zgodnie z art. 6, pkt 1 ustawy wszystkie zakłady kosmetyczne podlegają nadzorowi właściwego powiatowego inspektora sanitarnego i są one umieszczane na wykazie zakładów²⁸. Z kolei obowiązek rejestracyjny obejmujący zgłoszenie takiego zakładu i dodanie go do wykazu ciąży na wytwórcy²⁹.

W kontekście bezpieczeństwa pracy pracowników w produkcji kosmetycznej należy postrzegać także zagadnienia opisane w rozdziale 3 ustawy dotyczące ciężkich działań niepożądanych. Co prawda, w art. 8-13 w tym rozdziale ustawy przyjęta jest perspektywa bezpieczeństwa rynku i konsumentów, ale zaznaczone jest kilkakrotnie przyczynowe znaczenie substancji chemicznych stosowanych w produkcji, jako źródło ciężkich działań niepożądanych³⁰. Można zatem uznać, że substancje chemiczne stosowane w produkcji kosmetyków mogą być czynnikiem ryzyka na terenie zakładu pracy jakim jest zakład produkcji kosmetyków.

²⁷ Art. 2, *Ustawa z dnia 4 października 2018 roku o produktach kosmetycznych* (Dz. U. z 2018 r., poz. 2227)

²⁸ Art. 6, pkt 1, *Ibidem*.

²⁹ Art. 6, pkt 2, *Ibidem*.

³⁰ Art. 8-9, *Ibidem*.

w art. 17-18 ustawy, w których pojawia się lista organów uprawnionych do nadzoru nad produktami kosmetycznymi i substancjami chemicznymi, które są stosowane w produkcji i są to³¹:

- Główny Inspektor Sanitarny,
- Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,
- państwowy wojewódzki inspektor sanitarny,
- państwowy graniczny inspektor sanitarny.

Ponadto wyznaczony jest ośrodek, który zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym, powołuje minister zdrowia i w jego zadaniach mieści się: badanie właściwości toksykologicznych substancji, udzielanie konsultacji toksykologicznych, analiza przyczyn zatruć³².

Rozdział 5 ustawy określa zasady odpowiedzialności finansowej wytwórców za uchybienia od postanowień ustawy. Do tych kar należy zaliczyć:

- kary pieniężne za prowadzenie produkcji kosmetycznej bez zachowania dobrej praktyki produkcyjnej w wysokości do 50 000 zł³³,
- kara pieniężna do 50 000 zł za brak zapewnienia, że produkt jest wytwarzany zgodnie z zasadami dobrej praktyki produkcyjnej³⁴,
- kara pieniężna za wprowadzanie do obrotu produktu kosmetycznego bez spełnienia wymogów dotyczących oceny bezpieczeństwa zgodnie z art. 10 rozporządzenia ABS w wysokości do 100 000 złotych³⁵,
- kara pieniężna za uchybienia związane z nieprzyjmowaniem odpowiednich środków naprawczych w przypadku podejrzenia, że produkt kosmetyczny może stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa (art. 5, ust. 2 rozporządzenia ABS), BRAK współpracy z wyznaczonymi organami krajowymi w tym zakresie (art. 5, ust. 3 rozporządzenia ABS), brak decyzji ze strony dystrybutora o wycofaniu produktu z rynku (art. 6, ust 3 rozporządzenia ABS), brak zapewnienia odpowiednich warunków magazynowania i transportowania produktu kosmetycznego (art. 6, ust 4 rozporządzenia ABS), brak współpracy z organami krajowymi w zakresie eliminacji niezgodności oraz obowiązku dostarczenia dokumentacji i wszelkich informacji dotyczących zgodności danego produktu z wymogami (oznakowania,

³¹ Art. 17, Ibidem.

³² Art. 18, pkt 2, Ibidem.

³³ Art. 26, Ibidem.

³⁴ Art. 27, Ibidem.

³⁵ Art. 28, Ibidem.

językowymi i daty minimalnej trwałości) (art. 6, pkt 2 i 5 rozporządzenia ABS łącznie), wysokość kary przewidziana jest w wysokości do 50 000 złotych³⁶.

Powyżej wymienione są jedynie główne kategorie przewinień, za które nakładane są kary pieniężne.

Ustawa dokonywała także zmian w ustawie o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Zmiany dotyczyły uprawnień w zakresie zamykania zakładów produkcji kosmetycznych, w których warunki zapewniające bezpieczeństwo produkcji, jak również końcowe bezpieczeństwo produktu kosmetycznego nie są spełnione (unieruchomienie zakładu pracy lub jego części). Inspektorzy mają też prawo do zabezpieczenia pomieszczeń, środków transportu, maszyn i innych urządzeń, środków spożywczych, materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, produktów kosmetycznych, detergentów, substancji chemicznych, ich mieszanin oraz wyrobów³⁷.

Ponadto analiza ustawy z dnia 4 października 2018 roku w połączeniu zapisami rozporządzenia ABS pokazuje, że substancje chemiczne, które są stosowane w produkcji chemicznej wymagają osobnego omówienia w kontekście dwóch innych rozporządzeń. Chodzi tutaj o rozporządzenie REACH i rozporządzenie CLP, które wprowadzało zmiany w REACH³⁸.

Rozporządzenie REACH (właściwa nazwa: Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów) zajmuje się szerokim spektrum zagadnień związanych z użytkowaniem chemikaliów, nie tylko w branży kosmetycznej, ale w każdej, w której jest to konieczne. Za szczególnie ważny punkt wzięto kontrolę substancji niebezpiecznych. Jeżeli chodzi o podmiot chroniony to rozporządzenie REACH traktuje jako taki:

- środowisko³⁹,
- konsumentów (którzy stanowią jedną z kategorii „dalszych użytkowników”)⁴⁰,

³⁶ Art. 29, Ibidem. Art. 3-6, *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 listopada 2009 roku dotyczące produktów kosmetycznych.*

³⁷ Art. Art. 47 Ibidem.

³⁸ K. Domański, *Rejestracja substancji zgodnie z przepisami rozporządzenia REACH – uwzględnienie najnowszych wytycznych*, Krajowe Centrum Informacyjne ds. REACH i CLP, Biuro do spraw substancji chemicznych, 24.06.2021, źródło: <https://clp.gov.pl/clp/wp-content/uploads/2021/05/Rejestracja-substancji-zgodnie-z-przepisami-rozporz%C4%85dzenia-REACH.pdf>

³⁹ Art. 1, pkt 1,

⁴⁰ Pkt 56 i 75 Preambuły i art. 13, pkt 13, *Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego*

- pracowników i wszystkie osoby wykonujące zadania w łańcuchu dostaw (producentów, importerów i „dalszych użytkowników”, a więc także m.in. dystrybutorów)⁴¹.

Ze względu na temat pracy skupię się wyłącznie na aspektach ochrony pracowników. Trzeba zaznaczyć, że rozporządzenie jest dopełnieniem zakresu ochrony pracowników pracujących w procesach produkcyjnych z użyciem substancji chemicznych, w tym substancji niebezpiecznych w stosunku do dyrektywy 2004/37/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych lub mutagennych podczas pracy⁴². Nie wywołuje także uszczerbku dla innego „źródła prawa jakim jest dyrektywa BHP z 1989 roku (dyrektywy Rady 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy)⁴³.

Dyrektywa REACH nakłada na pracodawców obowiązek informowania pracowników o substancjach lub preparatach, które stosują i które mogą narażać pracowników w trakcie pracy⁴⁴. W załączniku 1 dotyczącym oceny substancji i sporządzania raportów bezpieczeństwa chemicznego znajduje się wskazanie dotyczące szacowania wartości DNEL (ang. *derived no-effect level*), która oznacza poziom narażenia populacji lub subpopulacji na działanie substancji chemicznej, dotyczy to wielu różnych subpopulacji (m.in. pracowników), ale i subpopulacji szczególnie wrażliwych (dzieci, kobiety w ciąży)⁴⁵. DNEL jest najniższym spośród poziomów narażenia jeżeli patrzeć na szerszą perspektywę, gdzie bierze się pod uwagę także śmiertelność – w takiej perspektywie wyższymi stopniami zagrożenia od DNEL są: NOAEL (ang. *no observed adverse effect level*, poziom niewywołujący dających się zaobserwować szkodliwych skutków), LOAEL (ang. *lowest observed adverse effect level*), zaś najwyższy poziom zagrożenia oznaczamy jest symbolem LD 50 (ang. *lethal dose*), w tym przypadku dawka śmiertelna powodująca zgon 50% osób narażonych na działanie substancji⁴⁶. Na poniższym rysunku przedsta-

i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów.

⁴¹ Art. 1, pkt 3, Ibidem.

⁴² Pkt. 13 Preambuły, Ibidem.

⁴³ Art. 2, pkt 4, a), Ibidem.

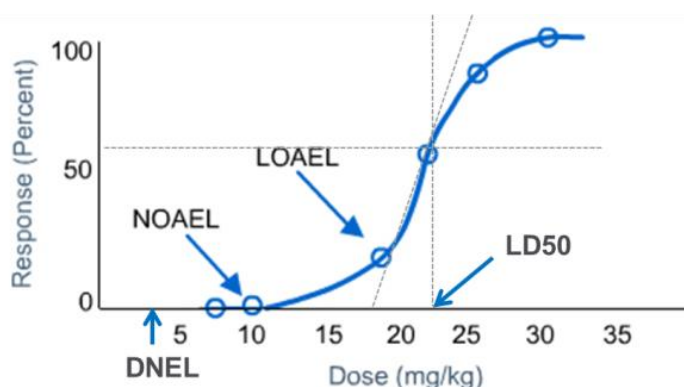
⁴⁴ Art. 35, Ibidem.

⁴⁵ Pkt 1.4.1. Załącznik 1 [:w] Ibidem.

⁴⁶ *Guidance on Assessment Factors to Derive a DNEL*, “ECETOC AISBL Technical Report”, no. 110,

wiona jest krzywa pokazująca zależność działań niepożądanych z dawką substancji chemicznej:

Rys. Stopnie narażenia na działanie substancji chemicznej.

Źródło: How to Derive Derived No-Effect Level (DNEL), [https://www.chemsafetypro.com/Topics/CRA/How_to_Derive_Derived_No-Effect_Level_\(DNEL\).html](https://www.chemsafetypro.com/Topics/CRA/How_to_Derive_Derived_No-Effect_Level_(DNEL).html)

Ponadto w zakładach wykorzystujących substancje chemiczne konieczne jest także tworzenie scenariuszy narażenia, które przewidują zawarcie opisu warunków operacyjnych obejmujących⁴⁷:

- stosowane procesy, łącznie z postacią fizyczną, w jakiej substancja jest produkowana, przetwarzana lub stosowana,
- czynności pracowników związanych z procesami oraz czas trwania i częstotliwość ich narażenia na substancję,
- czynności konsumentów oraz czas trwania i częstotliwość ich narażenia na substancję,
- czas trwania i częstotliwość emisji substancji do różnych elementów środowiska i systemów oczyszczania ścieków oraz rozcieńczenie w docelowym elemencie środowiska.

Scenariusze narażenia muszą także przewidywać zastosowane środki kontroli ryzyka, do których zalicza się:

- środki kontroli ryzyka mające na celu ograniczenie lub uniknięcie bezpośredniego lub pośredniego narażenia ludzi (w tym pracowników i konsumentów) oraz różnych elementów środowiska na działanie substancji,

Brussels, October 2010, s. 7-9.

⁴⁷ Pkt 5.1. Załącznik 1 [w:] *Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006...*, op. cit.

- środki zarządzania odpadami mające na celu ograniczenie lub uniknięcie narażenia ludzi oraz środowiska na działanie substancji podczas usuwania lub recyklingu odpadów.

Kolejnym narzędziem podnoszącym stan bezpieczeństwa osób, w tym pracowników w zakładzie produkcyjnym jest sporządzanie kart charakterystyki substancji, co uregulowane zostało w załączniku 2 do rozporządzenia REACH. W ramach kart charakterystyki powinny być opisane środki kontroli narażenia mogące zminimalizować narażenie pracownika⁴⁸.

Zmiany w postrzeganiu ryzyka jakim są substancje chemiczne w kontekście pracy w produkcji mogą wynikać z dużych zmian, które dokonało rozporządzenie CLP (właściwa nazwa: ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (WE) NR 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniające i uchylające dyrektywy 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1907/2006).

2.2. Dobra Praktyka Produkcyjna

Dobra praktyka produkcyjna jest pojęciem i rozwiązaniem, które zostało opracowane i było stosowane przez różne przedsiębiorstwa jeszcze przed przyjęciem rozporządzenia REACH. Dobra praktyka produkcyjna była stosowana w sektorze produkcji żywności i produktów farmaceutycznych w USA już w latach pięćdziesiątych XX wieku⁴⁹. W praktyce stosowane są dwie wersje nazewnictwa: dobra praktyka produkcyjna lub dobra praktyka wytwarzania (jako tłumaczenie terminu w jęz. ang.: *Good Manufacturing Practice* – skrót: GMP). W przypadku obszaru Unii Europejskiej i w tym Polski doszło do proliferacji praktyki GMP za pośrednictwem branżowych rozporządzeń:

- branży spożywczej: Rozporządzenia (WE) nr 2023/2006 z dnia 22 grudnia 2006 r. w odniesieniu do materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością (Dz. Urz. UE L 384 z 29.12.2006 str. 75 z późn. zm.),
- branży farmaceutycznej: Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 października 2008 r. w sprawie wymagań Dobrej Praktyki Wytwarzania (Dz. U. 2008 nr 184 poz. 1143).

⁴⁸ Załącznik 2 [w:] Ibidem.

⁴⁹ S. H. Willig, J. R. Stoker, *Good Manufacturing Practices for Pharmaceuticals: A Plan for Total Quality Control*, Marcel Dekker Publishing, New York 1997, s. 4-7.

Dla branży kosmetycznej wytyczne stanowiły w formie podstawowej zasady Dobrej Praktyki Produkcyjnej powołane w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego oraz Rady (WE) nr 1223/2009/WE z dnia 30 listopada 2009 roku dotyczące produktów kosmetycznych (czyli wspomnianego rozporządzenia kosmetycznego). Jednakże zakres unormowań w rozporządzeniu był zbyt lakoniczny, z tego powodu doszło do rozwinięcia tych norm w formie normy ISO 22716, która zostanie przeze mnie omówiona w kolejnym podrozdziale⁵⁰.

Niezależnie od jurysdykcji czy branży GMP jest definiowana jako „o system oparty na procedurach produkcyjnych, kontrolnych oraz zapewnienia jakości, gwarantujących, że wytworzone produkty spełniają określone wymagania jakościowe.” Dobra Praktyka Produkcyjna opiera się o też dziesięć głównych filarów⁵¹:

1. Przed rozpoczęciem pracy należy dobrze poznać wszystkie dotyczące jej procedury.
2. Należy działać zawsze zgodnie z tymi regułami, a w razie wątpliwości zaleca się zasięgnięcie opinii u przełożonego lub odwołanie się do odpowiedniej dokumentacji.
3. Należy zawsze sprawdzać odpowiedniość surowców lub komponentów.
4. Przed wykonaniem określonej pracy należy ocenić stan techniczny maszyn.
5. Należy wystrzegać się zabrudzenia produktu.
6. Należy zawsze być skupionym i unikać błędów.
7. Każdy błąd lub nieprawidłowość powinny zostać zgłoszone kierownictwu.
8. Należy dbać o higienę osobistą i w miejscu pracy.
9. Należy zapisywać wszystkie dane dotyczące danego procesu.
10. Należy zawsze brać odpowiedzialność za swoje działania.

Źródła:

Akty prawne:

⁵⁰ M. Duszyńska, GMP - Dobra Praktyka Produkcyjna, źródło: <http://laboratoria.net/pdf/?get=L2FydHlr-dWwvX2l0ZW0sMTM0NTQsemkLCxwcmlludCwxLHBkZiwxLmh0bWw=>

⁵¹ M. Iwaniec, *Dobra praktyka produkcyjna w przemyśle kosmetycznym – jak zapewnić wysoką jakość*, Statsoft Polska 2013, s. 2-3.

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.*
2. *Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks Pracy* (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320, z 2021 r. poz. 1162).
3. *Ustawa z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, (Dz. U. z 2019 r. poz. 1205, z 2021 r. poz. 1621, 1834).

Prawo unijne:

1. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 listopada 2009 roku dotyczące produktów kosmetycznych.*
2. *Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów.*

Publikacje:

1. H. K. Abrams, *A Short History of Occupational Health*, "Journal of Public Health Policy", vol. 22, no. 1, 2001, s. 34-80.
2. M. Barzycka-Banaszczyk, *Prawo pracy*, C.H. Beck, Warszawa 2019.
3. K. Domański, *Rejestracja substancji zgodnie z przepisami rozporządzenia REACH – uwzględnienie najnowszych wytycznych*, Krajowe Centrum Informacyjne ds. REACH i CLP, Biuro do spraw substancji chemicznych, 24.06.2021, źródło: <https://clp.gov.pl/clp/wp-content/uploads/2021/05/Rejestracja-substancji-zgodnie-z-przepisami-rozporz%C4%85dzenia-REACH.pdf>
4. R. Dudziak, *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, CRE EDICON, Poznań 2012.
5. *Guidance on Assessment Factors to Derive a DNEL*, "ECETOC AISBL Technical Report", no. 110, Brussels, October 2010.
6. M. Iwaniec, *Dobra praktyka produkcyjna w przemyśle kosmetycznym – jak zapewnić wysoką jakość*, Statsoft Polska 2013, s. 2-3.
7. J. Kerr, *Health and Safety in the Medieval Monasteries of Britain*, "The Journal of Historical Association", vol. 93, 2009, s. 3-19.
8. J. Krzywański, *Zmienność zagrożeń a wymogi bezpieczeństwa pracy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza”, t. II 2014, s. 147-153.
9. A. Oborska, *Legislacja kosmetyczna w Komisji Europejskiej – najnowsze wyzwania i zagrożenia dla przemysłu*, Polskie Stowarzyszenie Producentów Kosmetyków i Środków Czystości, Warszawa 2011.
10. M. Papierz, *Niezbędnik specjalisty ds. BHP*, Wiedza i Praktyka, Warszawa 2014

11. P.-A. Rosenthal, *Health and Safety at Work: An Issue in Transnational History – Introduction*, “Journal of Modern European History”, vol. 7 (2), 2009, s. 169-173.
12. M. Stankiewicz, M. Sznajder, *Kultura bezpieczeństwa i higiena pracy w organizacji*, [w:] E. Ejdys, (red.), *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa i higieny pracy w organizacji*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2010, s. 10-63.
13. M. Urbaniak, *Ustawa o produktach kosmetycznych. Komentarz*, C. H. Beck, Warszawa 2019.
14. S. H. Willig, J. R. Stoker, *Good Manufacturing Practices for Pharmaceuticals: A Plan for Total Quality Control*, Marcel Dekker Publishing, New York 1997
15. B. Ziskind, B. Halioua, *Occupational Medicine in Ancient Egypt*, “Medical Hypotheses”:, vol. 69 (4), s. 492-495.

Normy:

1. PN-N 18001: 2004 System zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, Wymagania, PKN, Warszawa 2004.

Strony internetowe:

1. M. Duszyńska, GMP - Dobra Praktyka Produkcyjna, źródło: <http://laboratoria.net/pdf/?get=L2FydHlrdWwvX2l0ZW0sMTM0NTQscmlkLCxwcmllud-CwxLHBkZiwxLmh0bWw=>
2. How to Derive Derived No-Effect Level (DNEL), [https://www.chemsafetypro.com/Topics/CRA/How_to_Derive_Derived_No-Effect_Level_\(DNEL\).html](https://www.chemsafetypro.com/Topics/CRA/How_to_Derive_Derived_No-Effect_Level_(DNEL).html)